

Lêze om te Learen

Aan de slag met Friestalige themateksten in de midden- en bovenbouw van het basisonderwijs

Voor de ontwikkeling van de Friese taalvaardigheid van leerlingen in Friesland is het belangrijk dat kinderen voldoende functioneel taalaanbod krijgen in het Fries. Dat geldt natuurlijk voor mondelinge taalvaardigheid, maar ook voor de ontwikkeling van de leesvaardigheid in het Fries is het belangrijk dat kinderen een ruim en gevarieerd aanbod krijgen aan teksten. Door het bieden van *rijke teksten* in het Fries rondom een thema en suggesties om op betekenisvolle en inspirerende manieren te werken met die teksten, proberen we hieraan bij te dragen. De teksten zijn ontwikkeld door een schrijversgroep in samenwerking met het lectoraat Meertaligheid en Geletterdheid van NHL Stenden Hogeschool, in het kader van het project [Inspirerend Meertalig Onderwijs](#).

Rijke teksten zijn authentieke teksten, literair of zakelijk, met een uitdagende inhoud en een rijke vorm. Rijke teksten maken de lezer nieuwsgierig en ze stimuleren de lezer om verder te lezen en de inhoud of het onderwerp verder te ontdekken en erover te denken, te praten, te schrijven. Rijke teksten zetten aan tot diep lezen en stimuleren de taal- en denkontwikkeling van kinderen.

Meer weten over rijke teksten? Kijk op de websites van [SLO](#) en [Rijketeksten.org](#).

Suggesties om te werken met Friestalige teksten

Hieronder geven we enkele suggesties om met de teksten te werken. Het belangrijkste is dat de kinderen gemotiveerd raken om de teksten te begrijpen en te gebruiken voor hun leesdoel, en daardoor gestimuleerd worden om het Fries te gebruiken.

Kiezen wat je leest:

laat de kinderen zelf kiezen welke tekst ze zouden willen lezen

Zelf mogen kiezen wat je leest, draagt bij aan leesmotivatie. Om die keuze voor leerlingen makkelijker te maken, zou je de verschillende teksten kunnen laten zien en kort bespreken: waar gaan ze over? Op basis van die voorkennis kunnen kinderen zelf kiezen wat zij het interessantste vinden om over te lezen.

N.B. Die voorbespreking kan in het Nederlands of in het Fries. Met name voor niet-Friestalige kinderen kan een voorbespreking in het Nederlands helpen om de tekst beter te begrijpen, omdat ze dan al een beetje weten waar de teksten over gaan. Ook kunnen eventueel Friese kernwoorden uit de titel of de tekst dan al op natuurlijke wijze aan de orde komen.

Praten over teksten:

uitdagende vragen die aanzetten tot actief denken over teksten

Uitdagende, prikkelende vragen zijn inhoudelijke, kritische vragen die het letterlijke tekstbegrip overstijgen en de kinderen op basis van de tekstinhoud aan het denken kunnen zetten en discussie uitlokken. Het maakt daarbij niet uit of de vragen in het Nederlands of Fries worden gesteld en besproken worden. Uitgangspunt is dat leerlingen wel de teksten lezen, en de teksten zijn in het Fries. Het gesprek kan vervolgens plaatsvinden in de taal waarin de discussie over het onderwerp van de tekst tot de meeste diepgang kan leiden.

Goede vragen zetten leerlingen aan tot dieper lezen en nadenken over de inhoud van een tekst.

Goede vragen zijn vragen die:

- nieuwsgierigheid opwekken;
- worden gesteld voordat leerlingen de tekst gaan lezen;
- je niet kunt beantwoorden met een letterlijk antwoord uit de tekst;
- leerlingen informatie uit verschillende teksten laten samenbrengen;
- interactie uitlokken (tussen leerlingen onderling en tussen de leerkracht en de klas).

Meer lezen? Gino Bombeke (2021) [Wat vraag je nu eigenlijk?](#) Fons 14, p. 11-13.

Bij het bedenken van prikkelende vragen, kun je je laten inspireren door de suggesties in bijlage 1.

Tip: Laat kinderen in kleine groepjes werken met de prikkelende vragen bij de teksten. In groepjes van drie of vier leerlingen komt vaak het gesprek het beste op gang. Wees zelf op de achtergrond aanwezig en observeer. Waar nodig kun je een groepje weer op gang helpen met een prikkelende vraag of een bijdrage die tot denken aanzet (bijvoorbeeld: “Zou het misschien kunnen zijn dat....? Wat denken jullie?” “Maar aan de andere kant is het ...” enzovoort).

Schrijven naar aanleiding van teksten: *versterking lees- en schrijfvaardigheid*

Verbind het lezen van teksten binnen een thema met schrijfoopdrachten, die dieper begrip van de tekst stimuleren. Bijvoorbeeld:

- Schrijf een ingezonden brief waarin je je mening geeft over ...
- Schrijf een e-mail aan de schrijver, waarin je vertelt hoe jij dit onderwerp beleeft/ wat het voor jouw leven betekent/ hoe jij denkt over ...
- Schrijf een nieuwsbericht over een gebeurtenis uit de tekst.

Onderzoekend leren: *wat zou je nog meer over dit onderwerp willen weten?*

Geef kinderen de ruimte om zelf na te denken over wat ze nog meer zouden willen weten over het onderwerp. De vragen van kinderen kunnen dan aanknopingspunt zijn voor vormen van onderzoekend leren: de kinderen gaan zelf – in kleine groepjes - op zoek naar meer informatie over het onderwerp, dat kan zowel in Nederlandse bronnen als in Friese bronnen (zoals de thematheek in Spoar8).

Om het Fries te stimuleren kan de mondelinge of schriftelijke presentatie van de bevindingen ook in het Fries gedaan worden (bijvoorbeeld een nieuwsbericht voor op de website of voor in de schoolkrant, een blog, een vlog, etcetera), zie ook de suggesties bij *Schrijven naar aanleiding van teksten*.

Een onderzoekend lerenproject of -activiteit kent een aantal vaste stappen, die al naargelang de beschikbare tijd meer of minder leestijd vergen. Zie bijlage 2.

Verder lezen

- https://www.tijdschrift-taal.nl/art/50-7364_Rijke-teksten-voor-alle-leerlingen
- https://frisonderwijsnederlands.files.wordpress.com/2021/05/fons_6_4_bombeke.pdf

Bijlage 1

Suggesties voor het bedenken van prikkelende vragen bij teksten, met enkele voorbeeldvragen bij teksten uit Lêze om te leren.

		Voorbeeldvragen	bij tekst
Wie?	profiteert hiervan? is hier het meest bij betrokken? heb je hier ook over horen praten? wie is belangrijk voor dit onderwerp?		
Wat?	zijn de sterke en zwakke punten? is een ander perspectief/ alternatief? is het beste of slechtste scenario? is het meest of minst belangrijk? kunnen we doen voor een positieve verandering? zou je doen als je zelf in zo'n situatie was?	<i>Wat zouden andere oplossingen kunnen zijn om droge voeten te houden in de toekomst?</i> <i>Wat voor apparaten zouden dokters nog meer nodig kunnen hebben in de toekomst?</i>	Wiete fuotten Willie Wortel
Waar?	zien we dit in de echte wereld? is dit het meest nodig? in de wereld zou dit een probleem kunnen zijn? waar zouden we meer informatie/hulp kunnen vinden?		
Wanneer?	is dit een voordeel voor de maatschappij? zou dit problemen kunnen geven? is dit probleem opgelost? wanneer zou dit kunnen veranderen?		
Waarom	is dit een probleem of een uitdaging? is dit belangrijk voor mij of voor anderen? zouden mensen hier iets over moeten weten? hebben we dit laten gebeuren? is dit het beste/slechtste?	<i>Waarom zijn mangroves een goede oplossing? Ook voor Nederland?</i> <i>Waarom is 'technisch geneeskundige' zo'n belangrijk beroep?</i>	Mangrove as skokdemper Willie Wortel
Hoe?	lijkt dit op ... (wat we op school doen/ hoe het is in ... / vroeger was/ ...)? zullen we hier in de toekomst naar kijken? zouden we hier het beste mee om kunnen gaan? kunnen we achter de waarheid over dit onderwerp komen? kunnen we het veranderen zodat het goed komt?	<i>Hoe beschermen wij ons eigenlijk tegen hoog water?</i> <i>Hoe zou dat ook voor andere landen een oplossing kunnen zijn?</i> <i>Hoe zouden we dorpen en steden weer op terpen kunnen bouwen?</i> <i>Hoe zouden apparaten/robots zo gemaakt kunnen worden dat ze dokters kunnen vervangen in de toekomst?</i>	Mangrove as skokdemper Mangrove as skokdemper Wiete fuotten Willie Wortel

Naar: Erna van Koeven & Anneke Smits (2020). *Rijke taal: Taaldidactiek voor het basisonderwijs*. Boom, Amsterdam: p. 346-347.

Bijlage 2

Stappen onderzoeken leren

Stap 1: Nieuwsgierigheid wekken en betrokkenheid bij het thema stimuleren

Een of meerdere teksten uit het tekstpakket kunnen aanleiding zijn om het thema in een klassikaal gesprek verder te verkennen. Maar ook filmpjes of bijvoorbeeld een nieuwsbericht kunnen aanleiding vormen om een onderwerp verder te onderzoeken in de klas (omrop Fryslân).

Lees een tekst (of kijk een filmpje) gezamenlijk en stel vragen die de kinderen uitdagen om na te denken over de inhoud van de tekst en over waar ze nog nieuwsgierig naar zijn na het lezen van de tekst. Vragen die je kunt stellen om de leerlingen op dat spoor te zetten:

- *Wat valt je op in de tekst?*
- *Wat voor nieuws heb je geleerd?*
- *Waarover zou je nog eens verder moeten/willen nadenken?*
- *Wat had de schrijver beter uit moeten leggen?*
- *Waar ben je nieuwsgierig naar geworden?*

Neem als leerkracht ook een onderzoekende houding aan. Geef ruimte aan de kinderen om naar aanleiding van de tekst samen te denken, te discussiëren en vragen te stellen.

Noteer gedurende het gesprek vragen die door leerlingen opgeworpen worden, op het (digi)bord, zodat het voor alle leerlingen zichtbaar wordt welke vragen er allemaal opkomen bij het lezen van de tekst. Tip: noteer de vragen in het Fries.

Stap 2: Onderzoeken: informatie zoeken

Bepaal samen met de leerlingen welke vragen die op het bord staan uitgezocht gaan worden. In groepjes van twee of drie gaan de kinderen vervolgens op zoek naar informatie. Elk groepje buigt zich over een van de vragen. De kinderen kunnen natuurlijk gebruik maken van Friese teksten uit verschillende bronnen. Denk aan:

- de (andere) teksten uit de themapakketten van Inspirerend Meertalig Onderwijs;
- de tekstenbank bij Spoar8
- de Kanon van de Fryske Skiednis
- ...

Maar de Friese teksten zullen niet op alle vragen (volledig) antwoord kunnen geven. Kinderen kunnen dus in deze fase ook gebruikmaken van Nederlandse (of Engelse) teksten. Belangrijkste in deze fase is immers dat de kinderen hun vraag kunnen beantwoorden.

- Stimuleer dat de kinderen aantekeningen maken van (deel)antwoorden die ze vinden, indien mogelijk in het Fries.
- Stimuleer dat kinderen meerdere bronnen (teksten) gebruiken om antwoord te vinden op hun vragen.

Stap 3: Informatie verwerken en antwoorden geven

In deze stap schrijven de kinderen in hun groepjes het antwoord op hun onderzoeksvraag op in het Fries, ze combineren daarbij de informatie die ze hebben gevonden in verschillende

bronnen.

Kinderen schrijven samen, waardoor ze niet alleen samen praten over de inhoud, maar ook over de formuleringen: hoe zeg je dat in het Fries (en dat vervolgens opschrijven).

Stap 4: Publiceren of presenteren

Tenslotte gaan de kinderen in groepjes hun antwoorden uitwerken zodat ze die kunnen presenteren (schriftelijk of mondeling) aan anderen. Liefst in het Fries om zo een functionele en betekenisvolle verbinding te leggen met andere taaldomeinen in het Fries. Bedenk (samen met de kinderen) een passende vorm. Denk aan: een klassenkrant, een bijdrage aan de schoolkrant of schoolwebsite, een vlog, een muurkrant, een infographic, etcetera.